

ממעמקים (ספור)

— שלום, דודא! הברזל עוד קר לו... הך-הך, קר לו!
באפלה מתרוממות רגע הנכות האפורות מעל לעינים אלכסוניות.
הזיעה נקויה בין קטמי המצח החרוש. נוספת על הסינר הקרוש
וזופת.

אלישבע הזקופה חלבה את הפרה הגולנית הגוצת. היא עומדת
על הסף, מאהילה בכפה על עיניה השחורות.

— אבא, לאכל!

בירכתי הגנה בין שתילי הענבניות וקלחי התירס מזרקפת
האם הגבוהה והחולנית.

על המרפסת הם יושבים ארבעתם. לזנמים ככפות עץ מתוך
קערה אחת.

— חם היום—נאנחת האם בפנים משולהבים.

גדעון מאכיל את נודד, הכלב, מכפו מתחת לשולחן.

— אתמול תבע ממני החנוני את חמשת השילינגים המגיעים
לו...— גונחת האם כסתחמאת.

ואברהם טרסם:

— ישלם ראש הועד בעד המחרשה... תקנתי לו... נמלק...

שדה אין לו לאברהם. והוא כואב חרש כאב הארמה. ביום
הג ישב על המרפסת וישא עינים כמהות אל השדות המשתרעים
עד לאופק.

הוא לא קבל אדמה.

פעם לבש את מקטורן השבת ונסע ירושלימה. שוטט יומים
במסדרון המחלקה להתישבות. חכך והשתעל לאגרופו, גמגם רסוקות
בפני הפקיד—והורו כלעומת שבא.

אחר כך כתב זקן המושבה בקשה ארוכה. אברהם חרת עליה
כאצבעותיו הגרומות מערכת זויס וקרסים לחתימה. נתקבלה תשובה:
"בהוסף קרקע בסביבה הזאת יובא גם אברהם איכנוב כחשבון החלוקה".
וקציר רודף קציר. והוא שותק, והכמיה סהבהבת בעינים
האלכסוניות.

וכל עמל האיכנובים מושקע כננה. והגנה מרהיבה עין.
הערגנות—צורות הנדסיות סדודות כחבל. על השכילים—חול ארמדם.

הגנה המפוארת ככל הסכיבה. הה, אילו נקדחה כבר הבאר!

בשבת אחרי שנת הצהרים יצא אברהם יחידי אל השדות.
יפשיץ על נבחתו את כובעו הגיווי בעל המצחיה הקשה והשחורה.
קשב רב יקשוב לרשרוש הקסה. בידו יטולל ראש שכולת וכדק
בצפרנו המפריאה את קמחיות הגרעין. "כך, כך—נאה היכול! יפה
ביותר חלקתו של זקן-המושב... פודים, פודים יאגור מכל דונם...
מוסים מפותטים לו, וחרישתם חלקת... אין יבלית... אהמה, אילו
היתה לי חלקת כזאת—בידים אעבדנה"...

הוא פוסע בין השכילים. הרוח מכדר את בלוריותו העכותה
מתחת למצחיה. המרחב מרכך את תוי הפנים הזועפים. ריח האדמה
עולה באפו ומעלה זכרונות: כבר רוסו מתבודד... חריקת קילון על
פי הבאר. מיס-מיס... וכאן האדמה צמאה. הכהמות צמאות. האדם
שותה מים דלוחים במשורה... ושם—תלמים מבחיקים בשמנוניותם.
ערכי אביב נוגים. קריאה כבדית הישנה" בבית אבא... אחר כך
סיביר... ובאחד הלילות הניעה הכשורה בדרכים עקלקלות: הארץ
הקדושה. ויצאו ברנל. הלכו באין סוף השלגים ויערות אשוחים. נפלו

מורד הנבעה עמד המושב הקטן. סלעים הצילו עליו. בין הסלעים
פרחו רקפות ענוגות. הצהיבו אטדים עצובים. אל הפסגה טפס
ביח-עלמין זעיר ודומם. החרו החזיקן אחריו הצריפים השחורים.
מעבר לנבעה מזה טפס השמש כדי בוקר. מעל הפסגה התגלגל
היום הסבהיק אל מעבר לפסי הרכבה, על פני השדות המזהיבים,
למרחק שם ירטט האוויר הכחלחל, שם יתרפר הים על סרבדיריונו.
בשעות חורב וצמאון ישאפו הסוסים כנחיריהם את הריח הרחוק של
מרחבי המים. חומי ריר שריך יורדים ממתנם...

במושב הקטן אין מים.

ערב ערב יסעו צעירים יחפים ופרומים בעגלות חורקות והביאו
מים מן הקבוצה הקרובה. בחביות הברזל המחלרות נשתמר עוד טעם הנפט.
עכורים המים ופושרים.

הצריפים נמתדו ברבוע. כאמצע—ככר מיועדת למסודות
צבוריים. אישם במשרדים מסתוריים שמורה התכנית ומתקדם
תקציב. לפי שעה—תל תלפיות של המזבלה. והחמה מלהמת זאד
תמים עולה...

בקרן שבין שתי צלעות הרבוע—עומד צריפו של אברהם
הנפת, אברהם הגר. בעודו צעיר הוגלה עם כל עדתו אל ערכות
סיביר. בכפר הנדה חמם לאור המדורות את ידיו הנקשות. מתוך
יללת הסופה בטיגה שמע כברור את האמת מפי אלהי הברית
הישנה. ברכבות נפים טסה הסופה על פני הערכות. תנתה שכול
ויתמות לתוך כל נקיק וסוכך. האדם שותק שם. האדם קטן וכודר.
והאמת קרחונית ועקשנית. והיא נתקננה בלב הגולים...

מסיביר לארץ המוכחחת. כאן לזהט חמסין. פלחים מוכרכים
על מרבד קטן מתפללים תחת כפת השמים. במחרשה הם רותמים
את הנמל ואת אשתם. והישראלים" חולמים על מרקטור וחורשים
בפרדות. הפרות עומדות ברפת-כיסון והאנשים גרים בצריף...

ובצריף הקטן יש סדקים. ובכל זאת נאצר בתוכו ריח השאור
והירקות הככושים. והגרר מחופה טפסנים סרוגי-ציצים.

בעומק החצר עומדת המפחה. עם בוקר, בדעוך הכוכבים מניע
גדעון הקטן את המפות. כובעו הגדול נשמט מראשו על עיני ואזינו.
בודק אברהם בידיו השעירות את החשוקים, את פרסות הברזל,
את החרמשים.

כמפחה אפלה ופיה, מחפליץ על הסדן הברזל המלובן.

אברהם צמח כבת אחת ונבל...

הקורנם כחעופף בידו. פעיות ראשונות מרעידות את האוויר
הצונן. גדעון יקשוב ויפתל את גופתו הדקה על רצועת המפות.
צלילים וניצוצות.

המזרח מוריד.

נובחים כלבים, חרנגולים מוחאים כנף על סולמות הרפתים.
העדר מתאסף על המזבלה.

המושב מתעורר.

עולה השמש כמלובן על סדן התכלת.

בצעדים מתונים עובר נתנאלי. קפוטתו השחורה מרוכסת
ומבדיקה: אחד שהוא שלשה—שוחט, חזן ומזכיר הועד.

— שלום, אברהם, המעט ממך חום היום, כי תגדילנו במפוח?
קולו עליו ואפיטרופסי.

אברהם מסתכל בו בועף. וכאילו ינחש את הרהוריו השפונים.
— אני הלכתי אחרי אבי. לי לא היה קשה. אבי פקח את
עיני... אך הוא עצמו שמע את הקול מבפנים... מבעמקים. כן, חזק
היה הקול—רעם! ומאז לא קלטה אזנו שום הר אחר... אולם אני?
לי נקל היה הדבר... בטיגה ראיתי פעם: זאכים טרפו את דודי,
יוהן. בהיותו שסוע כבר, צעק: שמע ישראל!
אסרתי: גם עלי להגיע למדרגה כזאת! כן, רחוקה הדרך
מרחק...

אלישבע סוככת בחצר. גוערת בועף כנורד המתלבט לרגליה.
אין היא אוהבת כשאבנר מסיח עם אביה ב"ענינים" אלה. זה
סגפך אותה.
ואבנר—דוקא נכר ירוע זה מושך אותה. דומה: מאלישבע
נודף ריח קל של לחם אפוי וכירים.
היא איננה מתכוננת בו, ככיכול. והוא מבחין כל תנועה
בגופה הנמיש. שפמו הצהבהב והעשוי רוטט בזוויות הפה.
— אלא מה, מר אברהם, ארמה חסרה... קרקע—זהו עיקר
העיקרים...

אבנר פורט בצדיה על הנימח הכמוסה.
אברהם מתעזב:
— הישראלים פכחים המה. וכאן התנפלו על האדמה והשתכרו...
אה, אמא אדמה—יין שרף! ראשים מפוכחים אינם רגילים... הלטיבי
אדמה אתם... ואת ירושלים שכחתם. את הדת שכחתם. תולמים את
השממה—ואינם מתפללים... ומים אין. והאדמה צמאה... אה, אמא
אדמה המשכרת!

לפרקים יש והשיג אברהם לוג ספירט מהול בצמחים חריפים
— ושמה לשכרה. באפלוזית הלידה יראה בעד החלון צלל המרצד על
כתלי הצריף.

— אוך—אוך! הגשמה מתפקת! מארה—מארה היא הרוכצת
לפתחי לבי! בצבת אני... ברשת אני מפרפר!
יככה נותרת ומחלחלת בגרונו ותרעיד את זקנו. על הרצפה
יתנפל ובצפרניו ישרוט וייליל.
אשתו נוחנת עליו. תופשת בידה החלשות בכתפיו הרועדות.
— די לך, אברהם! נו, אלהים עמך! די...
עיני טירוף יתן בה.

— זידיים! כשבים נפלתי! אין אויר לנשימה! הכו בזידיים!
תפסו את כל האדמה, את כל כדור האדמה... אין קרקע... היכן
חלקתי? אר—אוך! אמא אדמה?

אותה שעה נלחצת אלישבע בכל גוה אל אבנר. השיחים
הגבוהים יסתורום. עלובה היא ומרתיתה. לכל יככה היא מחוירה.
אימת סרחקים נופלת עליה. משחו מבעית מהרד והיא מתחננת:
— כואה, אבנר, נלך מכאן... כבקשה—נתרחק מכאן.
על הגרון מתלחשים זוגות. רסיסי-צחוק נבלעים כלילה. הסהר
קושר כחרי-נוגה לנכטה. נוכטים נענועים בלב לאור הכוכבים. אבנר
מסלסל כטנור הזוי:

אם לא עשב בר

הייתי בשרה...

ומרחוק גישאת צעקה פראית:

— הניחו לי... זאב ערבות אני! אש רותחת בעורקי. אר—אוך!

שמן נאלח...

אלישבע בוכה הרש.

כושלים. מועטים נשארו בחיים. בין השרידים בחר בה, כ"בפה" שלו.
עכשיו חולה היא—חולת אדמה אף היא. כלית ברירה אחז במקצוע
הארעי אשר למד בסביב: מפחה. יש עבודה, תודה לאל. וגם גרוען
עוזר. אבל... אחמה, ככרת אדמה אילו ניתנה לי!
ועוד ערגון כמוס לו לאברהם: חתן יהודי לאלישבע. הוא בקר
בעיר בעדת הנרים: לא מצאו חן בעיניו. חוחולים המה, ואילו הוא
מפלך פָּרָם.

והבחורים כמושב—דומה, לכם גם בה, באלישבע שלו. בשכת
היא הולכת עם כל הצעירים אל הקבוצה, בנשפים רוקדת "הורה",
סדרכת עברית מצלצלת—ובכל זאת... מכאיב הדבר. ועוד: הצעירים
אינם אדוקים בדת. לבית הכנסת אינם כאים. מעשנים בשכת... אך
עובדים יפה—ואף על פי כן ידיהם עדינות. ובקבוצה—קומונה.
משם לא יבוא חתן. אך אילו היה לו שדה... הה, ככרת אדמה!
מינה עמומה גוברת בלב. בהשכמת הבוקר יראה תימרות
אבק מאפירות. יתרות העץ של הסחרשות נשרכות בתלמי הדרך
המובילה לשרות. בלבו תתגלד איכה קרירה לאנשים האלה. לבחורים
השזופים, לבחורה הרוכבת על סוסה כשרגליה תלויות לצד אחד
דרך ירושלי. והוא שותק. ובהעלמם יורק על כפו הקעורה ומיובלת.
נצים עפים.

במוצאי שבת עם ערוב יצא עם ה"בכה" לבקר במשקי
השכנים. בתחלה יכנס לרפת. בצפרנו יקלף גושיש זבל נקרש מעל
זנב הפר ההולנדי, המביט בעינים מאדמות. כאורוה יטפח בכח על
עכוזו של סוס מפותם. יצבות בכח את פיו ויכריחו להתפער ולחשוף
את שניו.

אחר כך יסב אל השולחן בצריפו המלוהט של השכן. זבוכים
מוזמנים בהמוניהם. רומם ישתה כוס חמין. ינגב זיעתו וישתוק שומע
ולא שומע לפטפוטיה של אשתו. זו מתנה בשטף לשון קצפי את
צרותיה: הפרה ממעטת בחלב, שתילי הענגבויות נשרפו בחלקן בחורב,
גדעון קרוב לשנת השלש-עשרה וצריך להכין לו "תבלין"...

אחרי הבקור ישוב אל צריפו וישב על המרפסת. מכטו נעוץ
באופק הבעור. זעות הלסתות הבולטות מתחת לקלף העורומעניות-הקמטים.
מדי שבת יכנס אליו אבנר, השומר הגבוה צהכ הכלורית.
חרד הוא בקפידה לשרידי רוסיותו. "מקצפ" בכל כחו את מדברו.
נועל מגפים גבוהים ולובש חולצה שחורה רקומת צוארון.
לדידו—אברהם הוא "טפוס" שקפץ לחיים מתוך ספריו של
דוסטויבסקי. והוא נהנה מן המימרות הרסוקות והעמיסיות.

ריחות ירק עולים מן הגנה. הריחות מולידיים הרהורים. שעה
ארוכה שותק אברהם ואחר יפליט כדוכר לעצמו:

— אלפים שנה ראו הישראלים את מולדתם באלהים, כעת
יראו את האלהים במולדתם...

קלחי התיירם מנענעים בכלוריתם.
— וברושלים שמעתי פעמונים מצלצלים. מכל עבר... והם
מפריעים: אין לשמוע צעדי משיח. כאן לא שומעים. וברוסיה שמעתי...
שם צלצלו כבלים—ולכן שמעתי...

עיניו של אבנר תרות בהסח הדעת אחרי איקונין באיזו פנה
אפלוזית.

— אה, דודא אברהם, הנה עכרת מסיביר לפלשתינה ולבך
שקט ונשמך מישרים... כהיר אתה וקל לך. אינך מסתכל לאחור...
ובלבו חשכ: לא, משהו כרסם ודאי את שרשיך—אחרת לא
יתואר... חלי הוא—וכי מה?

על סף הצריפים, המכבצבים כנקודות-אזורים המימות, עומדות נשים עיפות ופורעות שער ומחייכות: — הדם דוכר !..

החינקות היחפים מכימים בזועה בגולגולת השעירה המתרוצצת בחלון הצריף ושואגת...

בשבת ובמזות החג הולך אברהם לבית-הכנסת. בקרן זווית ישב עמוק במלית וכידו ה"סידור" עם תרגום רומי. עיניו ופניו יפכו דהילו ותמימות. הרי זהו נתנאלי מזכיר-הועד! וכאן אחר הוא. הוא מתנוקע על יד העמוד וצ'לירי-יגון תמוהים משתפכים בקולו. גופו המגודל של אברהם מעיק עליו. דומה הוא לילד קטן. פניו כבושות בקרקע והוא שותק. — שכחא טבא!

הוא מתחמק בחשאי. המתפללים פוסעים מדודות ונהנים מהשראה מיוחדת.

כאחד הימים באה למושב ועדה מיוחדת מירושלים. התיעצה עם זקן הכפר ויצאה לביקור בכפר הערבי הסמוך. סקרנס אברהם במפתח ורואה בגלוש האוטו המכהיק לעבר השדות. הנה... דבר מה מתרחש כאן. אדמה תתוסף... הנה יבוא גם תור... הן, נחוץ יהא לקנות מחרשה וסוס אחד... הן-הן! גצים עפים. גרעון מפתל את גופתו בחפזון. המפוח מלכה. על פניו של אברהם שפוך רוד... העינים האלכסוניות רואות כבר אדמת-בור מהעלפת. קרובה, אהובה... אח, אמא אדמה!

ימים חולפים, ירחים נוקפים—אין חדשות. זקן המושב ממגנס:

— יש קושיים... אין הדבר קל ביותר... אך בודאי ובודאי... שוב נשטט הקרקע מתחת לרגלים. שנאה כבושה בלב. ריק.

יצחק עוגן

הַאֲחָד וְצֵלוֹ

(פרק מ"שבעת אחי')

הֲיִיתָ כְּשֶׁשָׂקִי מְתַגַּדֵּל בְּסִרְרוֹן
אֲשֶׁרֵי עֲנָנִים וּמְתַקֵּי אֲבִדוֹן?
כִּי תַפְצְמֵי תִיזֹת הָאָדָם הַשֶּׁלִּי
הַיּוֹצֵר אֶת עֲצָמוֹ, סֵתוֹכּוֹ מְתַפַּבֵּשׁ,
הַמְנַשֵּׁר אֹרֶךְ דָּמוֹ כְּגִשְׁרֵי שֶׁל אֵשׁ
עַל תְּהוֹם הָרֵאשִׁית וְהָאֲחֵרִית,
כִּי אֶהְיֶה הַשְׂעֵה הָאֲלֵמֶת מִפְּאֵב
הַהוֹפְכָה בְּהַדָּה נִדְנָדוֹי שֶׁל הַלֵּב
לְגוֹרֵל הַשְּׁלֹבֵב בְּאֵין-סוּף שֶׁל הַיָּקוּם.
כִּי אֵהִי יַד-רַצוֹן הַפּוֹתֶנֶת בְּכָלִי—
לִי-יָיוֹם מִקְצָתוֹ שֶׁל הַבְּלִי,

כִּי אֶתָּה הַזֶּעֶף בִּי וְרֵן
וּפּוֹעֵר עֵין תְּהוֹם בְּאֲפִילָה?
כִּי מִזַּג בִּי שֶׁנֶּעוֹן הַרִיסָה מְתַהוֹלֵל
וּבְכֻלּוֹ בְּלִי?
כִּי אֶתָּה הַמּוֹלֵךְ עַל אֲדוֹת-רַצוֹנֵי
וְסוֹגֵר בְּכַפּוֹ הַמְּמוֹצָה רְעִיוֹנֵי,
הַמְּפַקֵּד עַל גּוֹפֵי לְעֵבֹר בְּסוּף
בְּמַוְרֵי הַדּוֹרוֹת הַנֶּעֱצָמִים בְּמַתְשָׁה,
הַמְּזַדְמָגֵי כְּנִיֵּק לְלֵב שְׁחוֹר
לְעוֹף תְּלִיפּוֹת וְלֹאזֵר,

וְאֶחָד שֶׁצִּלְל בְּעֵשֶׂן הַמְּנוֹרָה
בְּחֶרֶד הַגְּמִיד שֶׁקָּרַב קִירוֹתָיו
וְתַמְסָה אֶת רֵאשׁוֹ כִּירוֹ הַמְּנִרְמֶת—
מֵה זֶה הַלֵּב הַמּוֹנֵה צִלְצוּלָיו
לְחֹתֵשׁ עַל בְּאֵר-תְּרִכּוֹת עֲמֻקָּה,
בְּעוֹנֵה בְּהוֹרֵי לְבַת קוֹל עוֹמְמֶת.
כִּי אֶתָּה הַקּוֹרָא מְנִי גִיד, מְנִי יָד,
הַמְּמַיֵּק, בְּכּוֹכֵב בְּשִׁתְּקִים, בְּבִשְׂרָה,
כִּי שְׁלֹבֵב וְנִעְלָה מְלִבִּי כְּאֶחָד?
כִּי הִבְהִיל אֶת הַגּוֹ בְּפּוֹלְטוֹ אֶל תְּחוֹף
לְשִׁתְּחֹן, לְמַנוּחָה וְלִזְהַת הַעֲשָׂן?